

# قراردادهای پشتیبانی فنی جایگزین قانون نفت عراق



## هدی پناهی نژاد

کشور دارد، موجب عدم توانایی در تولید نفت، به میزان متناسب با سومین دارنده ذخایر جهان شده است. از این رو مقامات ارشد دولت جدید عراق، از ابتدا به دنبال راهی برای یاری گرفتن از شرکت‌های عمده نفتی بین‌المللی، در عین حفظ استقلال صنعت نفت این کشور بوده‌اند. دولت برای شفاف‌سازی حدود و مرز انعقاد قراردادهای اکتشاف و توسعه میدین و بازاریابی نفت و گاز و تعیین سهم هر یک از مناطق از درآمد آن، در تلاش تصویب قانون نفت بوده است. اما به رغم تصویب پیش‌نویس قانون در دولت در سال ۲۰۰۷، تصویب آن در مجلس به دلایل گوناگون به تأخیر افتاده و لذا مقامات این کشور برای حل معضل کمبود ظرفیت

عراق سومین کشور دارنده ذخایر نفتی جهان پس از عربستان و ایران است و جزو بنیان‌گذاران اوپک بوده است. ظرفیت تولید نفت عراق پیش از حمله آمریکا به این کشور در ماه مارس ۲۰۰۳، حدود ۲/۸ میلیون بشکه در روز برآورد شده بود ولی به علت آسیب‌های ناشی از جنگ، دزدی و خرابکاری، حدود ۷۹ میلیون بشکه از ظرفیت خود را در همان سال از دست داد (جدول ۱). عقب‌افتادگی فعالیت‌های اکتشافی و فرسودگی تأسیسات نفتی و ناکارایی مدیریت مخازن نفتی که ریشه در تحریم‌های علیه این

## جدول ۲. میزان تولید نفت عراق از سال ۲۰۰۰ تا سال ۲۰۰۷ (میلیون بشکه در روز)

۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳	۲۰۰۲	۲۰۰۱	۲۰۰۰
۲/۱۲	۱/۹۷	۱/۸۵	۲/۱۱	۱/۳۸	۲/۱۳	۲/۵۹	۲/۸۱

منبع: اوپک و CGES

یافتن نفت در عراق به علت آشوب و نبود امنیت، همراه با تمایل دولت جدید به حداکثرسازی تولید، بدون توجه به وضعیت مخازن، آسیب‌های بیشتری را به ذخایر عراق وارد آورده است.

در بسیاری از حوزه‌های نفتی در اثر تولید غیرصیانتی، درصد تولید آب نمک افزایش یافته و تأسیسات بهره‌برداری دستخوش خوردگی و خرابی شده‌اند و تمامی این مسائل به کاهش ظرفیت تولید و از دست رفتن بخشی از نفت قابل بازیافت انجامیده است. پیش‌نویس قانون نفت با هدف تشویق شرکت‌های خارجی به اکتشاف و توسعه و تولید و بازاریابی ذخایر عراق، در عین کنترل دولت نوشته شد. اما با مخالفت‌های بسیاری روبه‌رو گردید که عمدتاً به مطرح شدن قراردادهای مشارکت در تولید (PSA) در این پیش‌نویس مربوط می‌شود. قراردادهای مشارکت در تولید معمولاً به عنوان ابزاری برای تشویق اکتشاف نفت در مناطق مرزی و مناطقی که دارای ریسک بالا و احتمال پائین کشف ذخایر تجاری می‌باشند، منعقد می‌شود، در حالی که ذخایر با ظرفیت بیش از ۷۰ میلیارد بشکه و کم‌هزینه عراق که قبلاً نیز کشف شده‌اند، ریسک چندانی را در بر ندارند. مفاد اصلی این پیش‌نویس در ضمیمه آورده شده است.

از دیگر دلایل تعویق در تصویب قانون نفت، تعارضات پیش آمده بین دولت منطقه‌ای کردستان (KRG) و دولت مرکزی است. یکی از این تعارضات به عدم وجود مرز مشخص بین منطقه کردستان و سایر مناطق مربوط می‌شود. کردستان مدعی کنترل کامل بر منطقه است ولی در واقع سه منطقه تحت کنترل کامل و سه منطقه دیگر (شامل کرکوک) تحت کنترل نسبی آن قرار دارند و قرار بوده است که پس از به وجود آمدن ثبات، رفراندومی جهت تعیین تکلیف این سه منطقه، در بین مردم آن‌ها برگزار شود.

دولت کردستان، به تصویب خودسرانه قانون نفت کردستان مبادرت نموده و براساس آن با برخی شرکت‌های بین‌المللی قرارداد بسته است. علاوه بر این، به گروه PKK یا حزب کارگر کردستان که پیش از این اقدام به حمله به مرزهای ترکیه نموده‌اند

تولید نفت به راه‌حل‌های کوتاه‌مدت روی آورده‌اند. از زمان شروع جنگ، امنیت کافی در صنعت نفت وجود نداشته و تنها از ژوئن ۲۰۰۳ تا مارچ ۲۰۰۸ حدود ۴۶۹ حمله تروریستی به تأسیسات نفتی، گزارش شده است (عمدتاً در جنوب). بسیاری از کارکنان فعلی صنعت نفت جزو خرابکاران و تروریست‌ها به حساب می‌آیند. مهندسان ارشد صنعت نفت این کشور با مشکلاتی چون تهدید به مرگ و ربوده شدن، مواجه‌اند و این امر بسیاری از آن‌ها را به رها کردن شغل و مهاجرت از کشور وادار کرده است. فناوری اکتشاف و تولید نفت به علت تحریم‌های طولانی مدت پیش از جنگ، فاصله زیادی با دانش روز جهان دارد و به پائین آمدن ضریب بازیافت و برداشت کمتر از ذخایر انجامیده است.

جنگ و فرسودگی تأسیسات تا حدی به صنعت نفت این کشور آسیب رسانده است که پنج سال پس از اشغال این کشور توسط آمریکا، میزان تولید نفت هنوز به سطح پیش از جنگ نرسیده و بالاترین سطح متوسط تولید سالانه تحقق یافته، ۲/۱۲ میلیون بشکه در روز در سال میلادی گذشته بوده است. البته مدیریت ناکارآمد میادین نفتی و به خصوص عمده‌ترین آن‌ها نیز، یکی از علل اصلی کاهش ظرفیت تولید نفت به حساب می‌آید. مدیریت صحیح مخزن نیازمند نظارت مداوم و کارای مخزن و اندازه‌گیری‌های محاسبات و مطالعات معتبر مهندسی مخازن می‌باشد که در طی دوران تحریم عراق (از سال ۱۹۹۰ و با اشغال کویت توسط عراق) به طور کامل متوقف شده بود و این روند تا زمان سقوط صدام نیز ادامه داشت. رژیم بعثی برای حداکثرسازی درآمد نفتی خود، بدون توجه به آسیب دیدن مخازن، دستور افزایش تولید نفت را تا حداکثر میزان ممکن داده بود. این وضعیت مدیریت مخازن حتی پس از سقوط رژیم صدام نیز ادامه یافت. از دست رفتن امکانات تخصصی نظارت بر مخازن و عدم حضور

## جدول ۱. ظرفیت از دست‌رفته تولید نفت عراق به علت وقوع جنگ (هزار بشکه در روز)

شرکت	در فصل اول ۲۰۰۳	در می ۲۰۰۸	ظرفیت از دست‌رفته
شرکت نفت شمال	۹۰۰	۶۲۰	۲۸۰
شرکت نفت جنوب	۱۹۴۰	۲۸۰	۱۶۶۰
کل	۲۸۴۰	۹۰۰	۱۹۴۰

منبع: وزارت نفت عراق



### عمدتاً تحت کنترل KRG:

۱ - سلیمانیه

۲ - اربیل

۳ - دهوک

### تحت کنترل نسبی KRG:

۴ - دیاله

۵ - کرکوک

۶ - نینوا

در بعضی از میداین خاص، بر پایه توافق نامه های پشتیبانی فنی (Technical Support Agreement) (TSA) دو ساله، با هدف افزایش ظرفیت تولید هر میدان به میزان ۱۰۰ هزار بشکه، منطقی به نظر می رسد. جدول (۳) فهرستی از میداین عراق و ظرفیت تولید آن ها را نشان می دهد. علاوه بر این، احتمال می رود عراق در دور دوم واگذاری کوتاه مدت میداین، ۱۲ میدان دیگر را نیز به فهرست میداین پیشنهاد شده بیافزاید. این قراردادها بدون هیچگونه دخالتی از طرف مجلس، نهایی می شوند. بر طبق این قراردادها، نقش شرکت ها به جهت دهی و مشاوره فنی و تدارک امکانات و مواد محدود می شود و کارکنان شرکت ها قرار نیست وارد فعالیت های عملیاتی شوند.

انتظار می رود با این برنامه، کل ظرفیت تولید نفت عراق با هزینه ای بالغ بر ۲/۵ میلیارد دلار به میزان ۵۰۰ هزار بشکه در روز افزایش یابد. به نظر می رسد بازپرداخت این قراردادها با توجه به تمایل شرکت ها، به جای پول با نفت انجام شود. اما وزیر نفت عراق در ماه جولای از شرکت های عمده نفتی غربی خواست تا پیشنهاد های خود برای قراردادهای TSA را برای دوره یک ساله به جای دو ساله ارائه کنند. علت این تغییر موضع هنوز کاملاً مشخص نبوده و گمانه زنی های بسیاری در این زمینه وجود دارد. همچنین مقرر است که قراردادهای بلندمدت با هدف افزایش ۱/۵ تا ۴/۵ میلیون بشکه نفت در روز در ظرف ۵ سال منعقد شوند. عراق در ماه جولای اعلام کرد که ۶ میدان نفتی و دو میدان گازی در اولین دور اعطای مجوز (پس از اشغال عراق توسط آمریکا)، ارائه خواهند شد که عبارتند از میداین نفتی کرکوک، بای حسن (در شمال)، رومیلا، زبیر، فاز یک کورنای غربی و میسان (در جنوب) و میداین گازی عکاس و منصوریه. شرکت های نفتی که این قراردادها را منعقد می کنند باید علاوه بر تأسیس دفتر در عراق، یک شریک عراقی را با حداقل ۲۵ درصد مشارکت به کار گیرند.

نیز پناه داده است. این دولت همچنین از عدم شفافیت موجود در پیش نویس قانون نفت عراق بهره برداری نموده و اقدام به تصویب قانون مربوط به ایجاد «سازمان منطقه ای بازاریابی نفت کردستان» کرده است. نمایندگان کردستان نیز، جهت دستیابی به سهم بالاتر از درآمدهای نفتی در قانون نفت (به عنوان یک دولت مستقل)، دولت مرکزی را به صورت مداوم تحت فشار قرار می دهند.

صدام حسین در دهه های ۷۰ و ۸۰ ساکنان کرد و ترک منطقه کرکوک را اخراج کرد و فقط اعراب را در این منطقه نگاه داشت و اینک دولت کردستان در نظر دارد که کردها را به کرکوک بازگرداند و سایر نژادها را از این شهر بیرون کند. تحلیلگران معتقدند که اجرائی کردن این طرح، گامی در جهت تجزیه عراق خواهد بود و احتمال ایجاد تنش بین کردها و ترک ها را در مناطق کرکوک و موصل به همراه دارد.

اقدام دولت منطقه ای در واگذاری امتیاز تولید نفت در کرکوک به شرکت های خارجی، اعتراضاتی را به همراه داشته است. رئیس حزب اسلامی عراق معتقد است که بحث های اخیر بر سر پیش نویس قانون نفت بین بغداد و منطقه کردستان، از اختلاف نظر در تفسیر قانون اساسی ناشی می شود.

دولت کردستان با دارا بودن چند میدان کوچک نفتی از قراردادهای مشارکت در تولید برای تشویق خارجی ها به پذیرش ریسک فعالیت در این منطقه بهره می گیرد ولی دولت مرکزی با میداین بزرگ نفتی که نیازمند نوسازی هستند، قراردادهای خدماتی را برگزیده است.

در حالی که دولت بوش و مجلس آمریکا از هر فرصتی برای اعمال فشار برای تصویب پیش نویس بهره برده اند، قانون نفت کماکان در مجلس عراق متوقف مانده است.

وزارت نفت عراق به دلایلی از جمله کمبود کارشناسان فنی و تداوم خروج افراد شایسته از صنعت نفت، خود را در وضعیتی مشاهده کرد که قادر به بهبود بخشیدن به زیرساخت های از هم پاشیده و میداین نفتی موجود نبود. شکست وزارت نفت در جذب بخش بزرگی از بودجه ۳ تا ۴ میلیارد دلاری تخصیص یافته به بازسازی صنعت نفت، از مصادیق آشکار این ناتوانی است (کمتر از ۱۵ درصد این بودجه جذب شد). وزارت نفت در شرایط خلاء قانونی قادر به جلوگیری از آفت تولید طبیعی و سرمایه گذاری برای افزایش ظرفیت تولید نیست. در چنین وضعیتی، تصمیم دولت مبنی بر همکاری با برخی از شرکت ها

### جدول ۳. میادین نفتی عراق و شرکت‌های مربوط به هر یک برای قرارداد TSA

میدان	استان	تولید فعلی (هزار بشکه در روز)	پیمانکار
رومیای شمالی و جنوبی	بصره	۶۰۰-۴۹۰	بی‌پی
کورنای غربی	بصره	۳۷۰	شورون و توتال
زبیر	بصره	۲۰۰	اکسون موبیل
میسان	میسان	۸۰	شل و بی‌اچ‌پی
کرکوک	کرکوک	۴۵۰	شل

(SEC)، به عنوان بخشی از ذخایر نفتی خود ثبت کنند و این منجر به افزایش ارزش سهام و بهبود موقعیت مالی ایشان می‌شود. با تغییر وضعیت سیاسی و اقتصادی نسبت به ۳۵ سال قبل، شرکت‌های عمده نفتی دیگر دسترسی مستقیم به نفت کم هزینه‌ی خاورمیانه ندارند. شاید اگر SEC اجازه ثبت نفت دریافتی برای قراردادهای خدماتی یا بیع متقابل را به عنوان ذخایر این شرکت‌ها می‌داد، شرکت‌ها نیز تمایل بیشتری برای مشارکت در توسعه بخش بالادستی صنعت نفت بر پایه قراردادهای بجز PSA (مشارکت در تولید) نشان می‌دادند.

نخست وزیر عراق اعلام کرده است که «سرعت بخشیدن به فرایند اعطای مجوز و کاهش پیچیدگی‌های آن را ضروری می‌داند. به همین علت هیئت وزیران مصوب نمود که یک شورای سطح بالا (شورای ملی بازسازی و توسعه) برای تمرکز بر روی پروژه‌های استراتژیک خصوصاً در بخش نفت، به سرپرستی وزیر نفت و با عضویت نماینده نخست وزیر و چند وزیر دیگر ایجاد شود.»

رئیس جمهور عراق در مصاحبه‌ای اعلام کرده است که «تمرکز از روی قانون نفت عراق برداشته شده و به بهترین راه گسترش صنعت نفت معطوف شده است.» ایشان همچنین معتقد است که مشکل فعلی، توسعه میادین موجود است که نیازی به قانون جدید ندارد و قانون قبلی نیز می‌تواند پایه انعقاد قراردادها قرار گیرد. ولی قانون جدید نفت از آنجا که ضمانت بهتری را برای شرکت‌های نفتی و همچنین منابع ملی عراق فراهم می‌کند دارای اهمیت است.

از سوی دیگر، تمایل بسیار شدیدی از طرف شرکت‌ها برای تبدیل TSA کوتاه مدت به روابط بلندمدت و همکاری در سایر میادین عراق وجود دارد. با افزودن ۵۰۰ هزار بشکه به ظرفیت فعلی تولید نفت عراق، ظرفیت ۲/۸ میلیون بشکه‌ای پیش از جنگ مجدداً احیاء خواهد شد. این هدف البته کوتاه مدت است و هدف واقعی وزارت نفت، رساندن ظرفیت تولید به سطحی در خور ذخایر نفت این کشور است که مستلزم افزودن ۴ تا ۵ میلیون بشکه به ظرفیت فعلی است. شرکت‌های بین‌المللی نیروی ماهر و توانائی مالی لازم را برای اجرای این افزایش ظرفیت رادراختیار دارند ولی ترجیح می‌دهند روابط بلندمدت خود با دولت عراق را بر مبنای قراردادهای مشارکت در تولید عملی کنند. دولت فعلی عراق که مورد حمایت دولت بوش می‌باشد، در تنازع با پارلمان، سعی در تصویب قانون نفتی دارد که قراردادهای مشارکت در تولید را نیز شامل شود.

شرکت‌های بین‌المللی، این نوع قرارداد را ترجیح می‌دهند زیرا می‌توانند سهم تولید خود را بر طبق دستورالعمل کمیسیون سهام و اوراق قرضه آمریکا (Commission Securities and Exchange)



بولتن ماهانه تحولات بازارهای نفت و گاز، مهرماه ۱۳۸۷